

שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

גליון מס' 294 - תשפ"ז

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

מדוע אין איסור של "בין אדם למקום" באדם המקניט את חברו

בש"ע (תר"ז ס"ד) פסק 'דעונות שהתודה עליהם ביום הכיפורים שעבר ולא שנה עליהם, אפ"ה יכול לחזור ולהתוודות עליהם', והוא כשיטת רבי אליעזר בן יעקב ביומא (פז:) שס"ל שעונות שהתודה כבר עליהם אם חוזר ומתוודה עליהם הר"ז משובח.

ובמ"ב שם כתב 'דאף בין אדם לחבירו, גנב וגזל וכדומה, אע"פ שמחל לו והשיב את הגזילה, מכל מקום מתודה ביום הכיפורים לעולם, דמכל מקום בין אדם למקום חטא, אבל אם הקניט חברו בדברים או עני המהפך בחררה, יש לומר כי האי גונא, כיון שביקש מחילה מחבירו והתודה ביום כיפור ראשון, אין צריך להתוודות ביום כפור שנית'.

ובשער הציון שם (סק"ג) הוסיף דאפשר שאף ביום הכיפורים ראשון אין צריך להתוודות כיון שכבר פייס אותו, ומקור דבריו הוא מהפרי מגדים (סי' תר"ו) וז"ל הפמ"ג שם 'והנה עבירות שבין אדם לחבירו יש בו תרתי בין אדם למקום ג"כ לא תגזול וכדומה, ואם הקניט בדברים או עני המהפך בחררה וכדומה צ"ע די"ל דלא הוי רק בין אדם לחבירו'.

ודברי המ"ב צריכים עיון, מה החילוק בין המקניט את חברו ועני המהפך בחררה לבין שאר העבירות שבין אדם לחבירו, דמאיזה טעם לא יהיה בשני דברים אלו 'בין אדם למקום' כשאר העבירות.

ועמד ע"כ מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל בחוט שני (הלכ' יוה"כ עמ' ק"י) וכתב דצ"ל שהחילוק הוא בין עבירות שיש בהם לאו שבהם יש חטא של 'בין אדם למקום' גם כשפייס את חברו, לבין מקניט את חברו ועני המהפך בחררה שאין בהם איסור לאו.

וביאר דאע"פ שיש לאו של 'לא תונו איש את עמיתו' שקאי על הונאת דברים, כ"ז הוא דוקא בצער גדול אך אם מקניטו מעט אין בו את הלאו, כמדויק מרש"י בב"ק (צב) דהונאת דברים היינו 'שדואג על בושותו', ואף בעני המהפך בחררה אין לאו, דאין בזה איסור גזילה רק שהיה לשני זכות בזה, ועבור שלא נהג כדן ולקחה לעצמו נקרא רשע, ולכך כשהשני מחל אין בזה אפי' 'בין אדם למקום'.

ויש לתמוה על דבריו, דמה בכך שאין לאו בדבר, הרי הדבר אסור וכשעובר עליו ממרה את פי הבורא, וא"כ יש לו ג"כ חטא 'שבין אדם למקום'? (ומה שמשמע מדבריו שם לחלק שבעבירה שאין בה לאו 'האיסור בין אדם למקום' הוא בדרגה נמוכה ונפקע במחילת חברו, צריך הסבר טובא מה חילוק יש בזה).

ועוד דלשון המ"ב "הקניט את חברו" בכללות משמע דמיירי בכל ענין בין ציער את חברו מעט ובין ציערו הרבה, ומשמע דבכל אופן של מקניט את חברו ליכא איסור של בין אדם למקום.

ונראה לבאר, דיש לחלק בין שני סוגי עבירות שבין אדם לחבירו, דישנם סוגי עבירות שאף ששורשם הוא בכדי להימנע מפגיעה בשני, בכ"ז העבירה היא בעצם המעשה ועובר עליהם אף אם חברו אינו יודע עליהם ולא נצטער

כלל, ולכך אף שפייס את חבריו ומחל לו, כיפר בזה רק את צער חבריו, אך את החלק שבין אדם למקום שנגרם מעצם המעשה לא כיפר.

וכגון איסור לשוה"ר שכתב הח"ח (הלכ' לשוה"ר כלל ד' סעיף י"ב) דלאחר שפייס את חבריו עדיין צריך להתוודות על חטא 'שבין אדם למקום' הכלול בעבירה זו, והיינו משום שעובר על איסור לשוה"ר אף אם השומע לא יודע מהדבר כלל, וכן באיסורי גזילה וכדומה.

אך במקניט את חבריו כל העבירה היא עצם הפגיעה בחבריו בפועל, ופשוט שאם דבריו לא מפריעים לחבריו כלל לא עבר בזה על שום איסור, ולכך כשמחל לו חבריו נמחק החטא לגמרי, שהרי כל החטא נגרם מצער חבריו וכעת הצער איננו.

וכן בעניי המהפך בחררה פשוט שכל החטא הוא עצם הפגיעה בזכות חבריו, דאם מעשהו לא מפריע לחבריו כלל ברור שהדבר מותר לכתחילה, ולכך כל קיום החטא תלוי רק בחבריו, וכשפייסו ומחל לו אין כאן אפי' חטא שבין אדם למקום, ומשום כך כתב השעה"צ שיתכן שאפילו וידוי ראשון לא יצטרך לומר על חטאים אלו, שהרי נמחקים הם כליל במחילת חבריו.

מאותה סיבה שאדם יודע לאכול הוא צריך לדעת לעשות תשובה

רבני ישיבת 'גאון יעקב' נכנסו למעונו של רבינו מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, ושאלוהו בשם בחורי הישיבה 'כיצד עושים תשובה'?

השיב להם מרן 'מודה ועוזב ירוחם'.

ואולם המשגיח הגה"צ רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א, אמר לרבינו זצ"ל דמסר כזה היו מבינים בדורות הקודמים, אך בדור שלנו צריך להסביר את הדברים.

נענה מרן ואמר "האם לאכול הם יודעים"? ומדוע א"כ צריך להסביר להם כיצד לעשות תשובה? וניסו רבני הישיבה לומר 'לאכול זה תאוה', ולכן הכל יודעים זאת, אך למרות זאת לא קיבל רבינו את דבריהם וחזר ואמר להם, כמו שאדם יודע לאכול, כך הוא צריך לדעת כיצד לעשות תשובה!

וכשיצאו הרבנים מצאו שדברי מרן זצ"ל מפורשים במדרש (ילקוט שמעוני, ס"פ נצבים) על אליהו הנביא 'פעם אחת הייתי מהלך ומצאני אדם אחד, היה מתלוצץ ומלעיג בדברי, אמרתי לו מה תשיב ליוצרך ביום הדין, אמר לי בינה ודעה לא נתנה לי שאקרא ואשנה, אמרתי לו בני מה מלאכתך, א"ל צייד, ואני אמרתי לו מי למדך שתטול פשתן ותארגנו מצודות ותשליכה לים ותעלה הדגים מן הים, אמר לי בינה נתנו לי מן השמים, אמרתי לו מה ליטול פשתן ולארוג מצודות, להשליכה לים, להעלות בה דגים מן הים נתנו לך דעה ובינה מן השמים, לדברי תורה שכתוב בהם 'כי קרוב אליך הדבר מאוד' לא נתנו לך בינה ודעה מן השמים?

וביאור הדברים הוא שאמר אליהו הנביא לאותו יהודי דהכל תלוי כמה הדברים נוגעים לך 'בחיים', כמו שלגבי פרנסתך המוכרחת לקיומך יש לך שכל ובינה אפילו בדברים קשים ומסובכים, כ"ש לגבי התורה שכתוב בה 'כי קרוב אליך הדבר מאוד', אם תרגיש שבלעדיה אין לך חיים ובה תלוי קיומך, יהיה לך את הדעה והבינה ללומדה ולהגות בה.

וזה מה שאמר מרן זצ"ל לגבי מצות התשובה, דכמו שלאכול אנו יודעים כי בזה תלוי חיינו, כך גם תשובה, אם נזכור שתשובה היא בגדר 'פיקוח נפש' בשבילינו שהרי 'ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניך', ממילא נדע כיצד לעשות תשובה!